

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1940 kl. 7 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående införande av bestämmelser med förbud mot nyanläggningar utan erhållet tillstånd inom malmhaltigt område.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 190, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Holmbäck* hemställt, att motionen, som avser införande av bestämmelser med förbud inom malmhaltigt område mot nyanläggningar utan erhållet tillstånd, måtte överlämnas till lagberedningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag att revidera jordabalken.

Den nya, den 3 juni 1938 utfärdade *gruvlagen*, vilken trätt i kraft den 1 januari 1940, innehåller bl. a. följande bestämmelser.

Envar kan genom inmutning erhålla rätt att undersöka och bearbeta vissa mineralfyndigheter å egen eller annans grund. Den som vill erhålla dylik rätt till mineralfyndighet (inmutningsrätt) har att göra skriftlig ansökan därom hos bergmästaren. Bifalles ansökningen utfärdas en s. k. mutsedel, och sökanden äger därefter inom det område som i mutsedeln anvisas (inmutat område) anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral. Under vissa förutsättningar, bestående däri att undersökningsarbete av visst slag skall ha utförts, äger inmutaren, efter särskild ansökan hos bergmästaren, få sig anvisat visst arbetsområde (utmål) samt inom detta bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral (1 och 2 §§ *gruvlagen*).

Beträffande inmutat område stadgas i 4 § *gruvlagen*, att det skall vara cirkelformigt med 200 meters radie i horisontalplanet räknat, dock med den inskränkning i områdets yta som betingas av hinder enligt 5 §. Medelpunkten i cirkeln (inmutningspunkten) skall vara till sitt läge å marken bestämd. Det inmutade områdets gränser skola på djupet räknas lodräta, såvida det kan ske utan intrång å äldre utmål. I 5 § föreskrives vidare, att inmutningspunkten icke må vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta: 1) område å kronojord som genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält; dock att vad sålunda stadgats ej skall äga tillämpning, där inmutning sökes för kronans räkning; 2) område som enligt vad därom är stadgat blivit avsatt till nationalpark; 3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen be-

stämmer; 4) kyrkogård eller begravningsplats; 5) område på mindre avstånd än 30 meter från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik, såvida ej medgivande till inmutningen lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet; skolande nämnda avstånd räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, där sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant; 6) område beläget på mindre avstånd än 100 meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, med mindre medgivande till inmutning lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den vilken därtill har nyttjanderätt; dock att under byggnad som nu sagts ej skall innefattas byggnad som är belägen å inmutat eller utmålslagt område vartill gruvrätten äger bestånd; 7) område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, med mindre medgivande till inmutning lämnats av ägaren till kraftstationen eller anläggningen; 8) förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill äger bestånd då den nya ansökningen inkommer, eller område vartill annan på grund av stadgandet i 3 § första stycket äger företrädesrätt; 9) område varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning; dock att hinder mot inmutning ej föreligger om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

I fråga om utmål stadgas i 30 § gruvlagen att sökanden, där ej hinder enligt gruvlagen däremot möter, efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov äger erhålla ett utmål om högst 16 hektar, i horisontalplanet räknat. Utmålet skall, där ej annat av förhållandena påkallas, begränsas av räta linjer samt vara fyrsidigt med räta vinklar; dess längd må ej överstiga dubbla bredden. Inom utmålet skola ligga såväl inmutningspunkten som minst ett på inmutade området beläget ställe varå påvisats inmutningsbar fyndighet. Gränserna för utmålet skola på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på äldre utmål. Föreligger vid utmålsförrättningen i 5 § omförmålt hinder mot inmutning, skall hindret, där det förefanns redan vid mutsedelns utfärdande, även gälla i fråga om utläggande av utmål (31 §).

I förevarande motion anför motionären:

Den gruvlag, som utfärdades den 3 juni 1938, medger sökande till utmål att erhålla ett område av högst sexton hektar i horisontalplanet räknat, efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov. Utom utmålet äger sökanden dessutom vid utmålsförrättningen erhålla nödig mark för uppläggande av malm, varp och andra avfallsprodukter samt för byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana eller kraftledning, som är erforderlig för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet. I jämförelse med 1884 års gruvstadga innebära dessa regler betydande ut-

vidgningar av utmålssökandens möjligheter att erhålla mark. Utanför utmålet och den övriga mark, som sökanden till utmålet erhåller, gälla emellertid inga, i gruvdriftens intresse avfattade särregler; där få byggnader uppföras, vägar och järnvägar anläggas o. s. v., utan att hänsyn till gruvdriften behöver tagas.

I ett hänseende kan detta innebära påtagliga olägenheter. Våra malmfyndigheters sträckning föra dem stundom långt utom det utmål, som en sökande kan hava erhållit. Vill gruvägaren eller annan utsträcka gruvdriften genom att söka nytt utmål, kan han ekonomiskt hindras av att byggnader, vägar eller järnvägar finnas å den mark, å vilken han vill bryta malm; dessa anläggningar måste ju lösas. På grund av stadgandena i 5 § gruvlagen, vilka förhindra utmåls läggning inom visst avstånd från boningshus eller annan åbyggnad vid gård eller från tomtplats eller trädgård, kan det kanske överhuvud taget vara omöjligt för honom att erhålla mark till utmål. Allt detta gäller trots att man kanske redan vid byggnadens, vägens, järnvägens o. s. v. anläggning vetat att marken var mineralhaltig.

Jag har haft tillfälle att själv iakttaga olägenheterna av att man genom bebyggelse eller andra anläggningar ovan jord tagit i anspråk mineralhaltig mark. Vid Grängesberg är man tvungen för att utvidga brytningen i horisontalplanet att riva ned en järnvägsstation, flytta järnvägsspår och bostäder m. m. Kostnaderna härför uppgå med säkerhet till avsevärda belopp. Ett exempel, där gruvdrift och bebyggelse komma i konflikt med varandra, finnes även från Kopparbergs köping. Med stöd av äldre gruvrätt, som tillät utvidgning under marken även i horisontalplan av det område, å vilket gruvdrift äger rum (s. k. donlågiga gångar), har nu gruvdriften kommit att föras in under samhället, alltså under boningshus, gator m. m. Att samhällen ligga på inmutningsbara mineraltillgångar är fallet även på andra ställen i Sverige, t. ex. i Norberg och Gällivare.

Det synes mig som om dessa förhållanden visat att den nuvarande lagstiftningen icke utmärkes av nödig planmässighet. Då det har konstaterats, att en mineralfyndighet går fram under jorden, borde det icke vara tillåtet att annat än med tillstånd av myndighet (ev. bergmästaren) göra nyanläggningar av ett eller annat slag, vilka kunna försvåra eller förhindra en blivande gruvdrift. Man bör med andra ord i detta hänseende gynna gruvnäringen, så att gruvdrift i framtiden skulle kunna upptagas utan att andra ekonomiska värden måste offras.

Under vanliga förhållanden skulle jag ha anhållit att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning av nu berörda spörsmål. Det synes mig emellertid som under nuvarande tidsläge kraven på utredning av särskilda spörsmål böra så mycket som möjligt inskränkas. Då åter förevarande spörsmål synes mig vara av den vikt, att det bör beaktas, tillåter jag mig i stället att föreslå en annan möjlighet. Lagberedningen sysslar nu med och skall i en nära framtid helt övergå till behandlingen av jordabalken. Under överläggningarna om jordabalken torde lagberedningen även komma in på frågan om prioriteten, i vad gäller jord, olika intressen emellan: t. ex. mellan naturskyddsintresset och jordägarintresset. Till dessa viktiga frågor hör även detta problem.

Sedan utskottet berett Jernkontoret tillfälle att avgiva yttrande i ärendet, har sådant yttrande inkommit (se *Bilaga*).

Utskottet. Gruvlagens centrala bestämmelser om inmutningsrätt samt om utläggning av inmutat område och utmål innebära en avvägning mellan olika intressen, å ena sidan gruvnäringens behov samt å den andra sidan jordägares och övriga intressenters anspråk på frihet från intrång. När det gäller tidigare bebyggelse samt vissa slag av redan befintliga anläggningar m. m. ha vid denna avvägning gruvdriftens intressen fått vika i den omfattning och under de förutsättningar som närmare angivas i 5 § gruvlagen. Sålunda må enligt bestämmelserna i denna paragraf inmutat område eller utmål icke utläggas så, att det kommer att omfatta område som är beläget på mindre avstånd än 100 meter från boningshus, tomtplats eller trädgård, utan att vederbörande rättsägare medgivit det. Det i motionen framförda förslaget innebär, att till förmån för gruvdriften särskilda lagbestämmelser skulle införas i syfte att reglera förhållandet mellan gruvintressenter samt jordägare och andra, jämväl när det gäller områden som icke äro inmutade eller belagda med utmål. Sedan det konstaterats att ett visst område är malmhaltigt, skulle rätten att inom detta område verkställa nyanläggningar, vilka kunde försvåra en blivande gruvdrift, vara beroende av myndighets tillstånd.

En lagstiftning i den av motionären angivna riktningen skulle kräva närmare bestämmelser rörande den ordning — vid sidan av inmutningsförfarandet — i vilken det skulle konstateras att ett visst område vore malmförande samt i vad mån särskild ersättning skulle utgå till ägare av jord inom skyddsområdet, vilka underkastades begränsning i förfoganderätten över marken till förmån för eventuella framtida gruvinnehavare. Den åsyftade lagstiftningen skulle sålunda på väsentliga punkter innebära en annan lösning av konflikter mellan olika intressen än den som uppnåtts genom den nu gällande gruvlagen. Utskottet har ej kunnat finna att tillräckliga skäl förebragts för ett frångående av de principer, som i dessa avseenden fastslagits i den så nyligen som år 1938 antagna gruvlagen, och får därför hemställa,

att förevarande motion, II: 190, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 maj 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Karl Emil Johanson, Eskhult*, Ewerlöf*, Brandt, Ahlqvist* och *Anton Svensson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Björling, Larsson* i Hede, *Hansson* i Vännäsby, *Landgren* och *Gustafsson* i Lekåsa.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

JERNKONTORET.

Till Riksdagens första lagutskott.

Sedan fullmäktige i Jernkontoret beretts tillfälle att avgiva yttrande över en av herr Holmbäck inom riksdagens andra kammare väckt motion, nr 190, angående införande av bestämmelser med förbud mot nyanläggningar utan erhållet tillstånd inom malmhaltigt område, få fullmäktige anföra följande.

Motionen åsyftar förbud mot nyanläggningar inom malmhaltigt område utan därtill av bergmästaren eller annan myndighet meddelat tillstånd. Detta förutsätter en såvitt möjligt rättvis avvägning mellan å ena sidan gruvintresset och å andra sidan jordägarintresset.

I vissa av herr Holmbäck anförda exempel har otvivelaktigt olägenhet och ofta absolut hinder för malmfyndigheternas rationella utnyttjande åstadkommits genom en bebyggelse, som fått pågå utan hänsynstagande till malmfyndigheternas sträckning.

Ett nyupptäckt malmförande område kan ju i första hand skyddas genom inmutningar. För att ge gruvrätten mera permanent karaktär fordras utläggande av utmål, vilket emellertid förutsätter, att brytvärd malm kan påvisas. Motionärens avsikt torde vara att därutöver söka få till stånd visst skyddsområde i fall, då av någon anledning det icke kan anses lämpligt att belägga hela området med inmutningar eller utmål. Ett dylikt förfaringsätt förutsätter dels att skyddsområdet ej göres större än som oundgängligen prövas nödvändigt och dels att vederbörande jordägare genom ersättning hålles skadeslös för lidet intrång. Vid uppgörande av byggnadsplaner och stadsplaner förtjänar spörsmålet om dylika undantagna områden särskild uppmärksamhet.

Då en närmare utredning av frågan uppenbarligen är av värde, tillstyrka fullmäktige, att frågan överlämnas till lagberedningen för övervägande på sätt motionären föreslagit.

I detta sammanhang vilja fullmäktige erinra om vad Jernkontoret i sin promemoria angående 1936 års förslag till ny gruvlag anfört beträffande 33 § i lagen. Enligt detta stadgande må sökanden själv bestämma, huru stort utrymme inom utmålet, som han vill taga i anspråk för arbetet ovan jord, och dylikt område skall av honom jämlikt 36 § lösas. Fråga uppstår då, om jordägaren kan begagna oinlöst mark inom utmålet exempelvis till byggnadsplats och därigenom tvinga utmålsinnehavaren att inlösa byggnaden, därest marken sedermera skulle behövas för gruvsdriften. Utmålsinnehavaren kan bli ersättningsskyldig för skada, som genom gruvarbetet åsamkas dylik efter utmålets läggande uppförd byggnad.

Ett parallellfall torde förtjäna påpekas. Inom »äldre gruvor» äger utmålsinnehavaren rätt att följa fyndigheten efter donläget. Ett dylikt efterföljande kan omöjliggöras, om byggnader av jordägaren placeras på hängväggen, låt vara utanför utmålet.

I båda fallen lider gruvinnehavaren inskränkning i sin rätt att obehindrad av andra bryta och tillgodogöra sig inom utmälen befintliga inmutningsbara mineral.

Den invändningen kan göras, att gruvinnehavaren har möjlighet att omedelbart lösa hela utmålet. Om han emellertid i början icke har behov därav för arbetets bedrivande ovan jord, förefaller det vara att ålägga honom ett onödigt onus. Ett gruvföretag t. ex. har c:a 125 utmål. Inlösen av all mark inom dessa utmål för säkerställande emot framtida bebyggelse skulle innebära en alltför betungande ekonomisk börda.

Jordägaren bör givetvis utan vidare få använda den icke inlösta marken inom utmålet till odlingsändamål o. dyl., som står i samband med markens naturliga brukande. Men han bör icke hava rätt att där uppföra byggnader och andra anläggningar, vars inlösen kunna åsamka gruvinnehavaren extra kostnader, utan att därom i god tid, innan byggnadsarbetet igångsättes, hava lämnat gruvinnehavaren bevislig underrättelse, så att denne med vetskap om byggnadsplanerna och före dessas förverkligande varit i tillfälle att begagna sin lösningsrätt.

Denna fråga, som äger ett direkt praktiskt sammanhang med herr Holmbäcks motion, bör enligt fullmäktiges förmenande jämväl upptagas till behandling.

Slutligen tillåta sig fullmäktige framhålla vikten av att lagändringar av nu ifrågavarande slag komma till direkt uttryck i gruvlagen, så att den enskilde gruvinnehavaren utan svårighet kan erhålla kännedom om gällande lagstiftning om gruvor.

Stockholm den 29 februari 1940.

JERNKONTORET.

Wiking Johnsson.

/ E. Tunhammar.
